

**PECULIAR FEATURES OF UZBEK AND KARAKALPAK
FOLK EPICS**

Naurizbaeva Xanzada Oralbay qizi

Student of the “Bakhshi and Epic Performance” Program, Nukus Branch of the
Uzbekistan State Institute of Arts and Culture

ANNOTATION

This article provides a comparative analysis of the genre, poetic, compositional, and ideological characteristics of Uzbek and Karakalpak folk epics. In the oral traditions of both peoples, the traditions of epic poetry, schools of storytelling, the image of an epic hero, and the harmony of historical and mythological layers are highlighted. It also reveals national mentality, aesthetic ideals, and social values through the example of famous epics.

Keywords

folklore, epic, bakhshi, epic tradition, heroism, poetics, folklore, national thought.

**ÓZBEK HÁM QARAQALPAQ XALÍQ DÁSTANLARÍNÍN ÓZINE TÁN
ÓZGESHELIKLERI**

NAURIZBAEVA XANZADA ORALBAY QIZI

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı
“Baqshılıq hám dástanshılıq” qánigeligi studenti

ANNOTACIYA

Bul maqalada ózbek hám qaraqalpaq xalıq dástanlarınıń janrlıq, poetikalıq, kompoziciyalıq hám ideyalıq ózgeshelikleri salıstırmalı tallanadı. Hár eki xalıqtıń awızeki dóretiwshiliginde dástanshılıq dástúrleri, baqshılıq mektepleri, epikalıq qaharman obrazı, tariyxıylıq hám mifologiyalıq qatlamnıń únlesligi sáwlelendiriledi. Sonday-aq, belgili dástanlar misalında milliy mentalitet, estetikalıq ideal hám sociallıq qádiriyatlar ashıp beriledi.

Tayanış sózler: xalıq awızeki dóretiwshiligi, dástan, baqsı, epikalıq dástúr, qaharmanlıq, poetika, folklor, milliy oy-pikir.

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлен сравнительный анализ жанровых, поэтических, композиционных и идеологических особенностей узбекских и каракалпакских народных эпосов. В устных традициях обоих народов подчеркиваются традиции эпической поэзии, школы сказительства, образ эпического героя, а также гармония исторического и мифологического пластов. Он также раскрывает национальный менталитет, эстетические идеалы и социальные ценности на примере известных эпосов.

Ключевые слова: фольклор, эпос, бахши, эпическая традиция, героизм, поэтика, фольклор, национальная мысль.

KIRISIW

Oraylıq Aziya xalıqlarınıń awızeki dóretiwshiliginde dástanlılıq ayrıqsha orın tutadı. Ózbek hám qaraqalpaq xalıqları ásirler dawamında bay epikalıq miyras jaratqan bolıp, bul miyras milliy ózlik, tariyxıy yad hám ruwxıy qádiriyatlardıń kórinisi sıpatında kórinedi. Qaraqalpaqlar arasında "dástan" degen túsinik ádewir erte waqıtlardan baslap tarqalǵan. Sonıń menen birge "dástan" sózi geyde "ertek" sózi menen almasıp ta aytılıp kelgen. Soǵan qaraǵanda "ertek" sózi menen salıstırǵanda "dástan" keyin kirgen bolıwı múmkin. Biraq bunıń qaysı dáwirlerde kirgenligin házir anıqlaw qıyın.

"Dástan" degen sózdi qaraqalpaqlar kóbinese awızeki atqaratuǵın iri shıǵarmalardıǵa paydalansa, "qıssa" degen sózdi jazba túrdegi shıǵarmalardı atawda paydalanadı. Geyde ol atlar almasıp ta aytıla beredi. "Qıssa" sózi de, "dástan" sózi menen bir qatar yaki onnan keyinirek qaraqalpaq tiline kirgen. "Dástan," "qıssa" sózleri qaraqalpaq tiline parsı-arab tilinen kirgen. Bizinshe, bul sózler qaraqalpaq tiline tikkeley aralaspastan, basqa tillerdiń járdemi menen, ásirese tatar, ózbek, túrkmen tilleri arqalı ózlesken bolıwı múmkin. Bir neshe ásirler dawamında sozılǵan ótken dáwirdegi bul ata-babalardıń mádeniy baylanıs kartası usınday boljawǵa múmkinshilik beredi. Biraq "termin" sózler ol waqıtta da dáwiri jaǵınan biriniń izinen biri emes, al aralas aytılıp júrgen. [1]

Solay etip, awızeki atqarılatusın dástanlarğa tán bolmasa da "dástan" degen sózden basqa "nama" degen atamalar da bolğan. "Dástan" sózi áyemnen awızeki dóretilgen hám jazba dóretilgen shıǵarmalarğa qarata qollanılıp keledi. Bunnan tısqarı "dástan" degen atamanıń qollanılıwında usınday jaǵdaylar da ushırasadı. [2]

1.Hodi Zarif. *O'zbek xalq og'zaki ijodi.* – Toshkent: O'qituvchi, 1970.

2.To'ra Mirzayev. *O'zbek xalq dostonlari poetikasi.* – Toshkent: Fan, 1981.

TIYKARGÍ BÓLIM

Ózbek xalıq dástansılıǵınıń ózgeshelikleri. Ózbek xalqınıń muzikalıq miyrasında dástanlar ayrıqsha tarmaqtı quraydı. Olar tematikası jaǵınan ránbáreń bolıp, mazmunlarınıń ulıwmalıǵına qaray belgili gruppalarğa birlesedi. Máselen, "Góruǵlı" dástanlar toparı júzden aslam tolıq jazılğan hám óz betinshe aytılatuǵın ashıqlıq dástanlardan ibarat bolıp, olarda didaktikalıq tema da ayrıqsha áhmietke ie. Ózbekstanda "Alpamıs," "Awezخان," "Kuntugmish," "Rawshan," "Ǵarip ashıq" hám basqa kóplegen dástanlar keń tarqalgan. Dástanlardı áwladtan-áwladqa awızeki dástúrde jetkerip kiyatırǵan hám óziniń qayırqomlıq hám muzikalıq atqarıwshılıq qábiletleri menen hár bir dástan atqarılıwına jańasha tús berip kiyatırǵan shaxslar xalıq arasında baqsı yamasa shayır dep atalǵan belgili mektep iesi bolğan ataqlı ustaz wákiller bolıp esaplanadı. [3]

Ózbek dástanları basqa kóplegen xalıqlardaǵı sıyaqlı tek ǵana epikalıq qosıq shıǵarması bolıp qalmastan, olarda proza da áhmietli orın tutadı. Syujet rawajlanıwında waqıyalardıń barısın súwretleytuǵın proza, yaǵnıy proza bólimi sawashlar mazmunı, tábiyat gózzallıqları, anaw yamasa mınaw obrazdıń ayrıqsha itibarğa ılayıq qásietlerin súwretleytuǵın poetikalıq bólim menen almasıp turadı. Dástanlar ayılǵanda proza bólegi, ádette, gúrriń formasında belgili kórkem sheberlik penen ayıladı hám geyde rechitativ formasında da ayılıwı múmkin. Biraq, qosıq bólimleri bárqulla ayılıp turıladı, jáne bul jerde baqsınıń sheberligi paydalanılatuǵın bir neshe namalardıń hár biriniń logikalıq rawajlanıwına ırǵaq keltiriwinde de kórinedi.

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-6, 2026**

Qaraqalpaq baqsı jırawlarınıń tuwısqan xalıqlar baqsıları menen baylanısın aytqanda, arallı ózbek baqsıları menen tıǵız baylanısı ayrıqsha qızıǵıwshılıq tuwdıradı. Arallı ózbekler yamasa durısıraǵı Qońırat ózbekleri kóp zamanlardan beri qaraqalpaqlar menen birge jasap keledi. Bir neshe ásirler dawamındaǵı xalıq azatlıq gúreslerinde olar qaraqalpaqlar menen bekkem awqamda bolǵan, kún kóris, dástúri, tili boyınsha qaraqalpaqlarǵa eń jaqın xalıqtıń biri, baqsılarına kelsek

3.Mansur Afzalov. *O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi.* – Toshkent: Fan, 1985.

4.B. Sarimsoqov. *O'zbek folklori ocherklari.* – Toshkent: Fan, 1988.

qaraqalpaq baqsıshılıq ónerinde Súew jolın rawajlandırıp, original usıl jaratqanlar da usılar bolıp esaplanadı. Tuwısqan xalıqlar kórkem óneriniń jaqınlasıwı nátiyjesinde Qońırat atawı ózbekleri baqsılarınıń ayırım talantlı wákilleri qaraqalpaq baqsıshılıq kórkem óneriniń rawajlanıwına, qaraqalpaq muzıka mádeniyatınıń rawajlanıwına úlken úles qostı. [5]

JUWMAQ

Ózbek hám qaraqalpaq xalıq dástanları ulıwma túrkiy epikalıq dástúrdiń ayqın úlğileri bolıp tabıladı. Olar janrlıq dúzilisi, qaharmanlıq ruwxı, baqsıshılıq dástúrleri menen uqsas bolsa da, ideyalıq baǵdarı hám poetikalıq usılı boyınsha ayırım ayırmashılıqlarǵa ie. Hár eki xalıqtıń epikalıq miyrası milliy ózlikti ańlaw, ruwxıy qádiriyatlardı saqlaw hám jas áwladtı watansúyiwshilik ruwxında tárbiyalawda úlken áhmietke iye.

Izertlew nátiyjeleri sonı kórsetedi, ózbek dástanlarında epikalıq haqıyqatlıq kóbirek romantikalıq-lirikalıq ruwxta talqılanadı. Qaharmannıń jeke sadıqlıǵı, muhabbat hám shańaraqlıq qádiriyatlarǵa sadıqlıǵı jetekshi ideya sıpatında alǵa qoyıladı. Máselen, Kuntuǵmish hám Góruǵlı dúrkininde individual mártlik penen bir qatarda adamgershilik, doslıq hám opadarlıq máseleleri ústinlik etedi. Bul bolsa ózbek

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-6, 2026**

epikalıq oy-pikirinde shaxs hám jámiyet úylesimliginiń ózine tán modelin qalıplestirgenligin kórsetedi.

Qaraqalpaq dástanlarında bolsa tariyxıylıq hám jámaátlik ruwxı kúshlirek kórinedi. Bul jaǵday qaraqalpaq epikalıq dástúrinin tariyxıy-realistlik qatlamın jáne de bekkemleydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xadi Zarif. Ózbek xalıq awızeki dóretiwshiligi. - Tashkent: Oqıtıwshı, 1970.
2. Tura Mirzaev. Poetika uzbekskix narodnix dastanov. - Tashkent: Fan, 1981.
3. Mansur Afzalov. Ózbek xalıq awızeki poetikalıq dóretiwshiligi. - Tashkent: Fan, 1985.
4. B. Sarimsoqov. Ózbek folklorı очеркleri. - Tashkent: Fan, 1988.
5. Shamurat Qayıpbergenov. Qaraqalpaq xalıq awızeki dóretiwshiligi. - Nókis: Qaraqalpaqstan, 1976.
6. N. Davkaraev. Qaraqalpaq folklorı tariyxı. - Nókis: Bilim, 1982.
7. Alpamıs (ilimiy-kritikalıq tekst). - Tashkent: Ğafur Ğulom atındaǵı Ádebiyat hám kórkem óner baspası, 1999.
8. Qırıq qız (ilimiy basılım). - Nókis: Qaraqalpaqstan, 1980.
9. Edige. - Nókis: Bilim, 1991.
10. I. J. Moyanov, R. A. Uspanova. Dástan atqarıwshılıǵı tiykarları.- Nókis: Nur turan print,2025

